

Studená válka III

1. Etapa uvolňování napětí
2. Střední Východ
3. „Druhá“ studená válka
4. Konec studené války

Etapa uvolňování napětí (détente)

- soubor geostrategických premis, které se staly základem nové – americké verze détente vypracoval H. Kissinger (1969-1973 – poradce prezidenta pro národní bezpečnost; 1973-1977 – ministr zahraničních věcí);
- neznamenal ukončení studené války, ale představoval jen prostředek, jak kontrolovat konflikt se Sovětským svazem;

Hlavní myšlenky:

- hlavním problémem není komunistická ideologie, ale Sovětský svaz, který ztotožňuje tuto ideologii s mocenskou silou;
- základem zahraniční politiky není moralismus, ale střízlivá analýza mezinárodního uspořádání;
- politiku zadržování realizovat jen tam, kde nejde realizovat politiku spolupráce;
- slabým místem Sovětského svazu je jeho vnitřní politika: (neexistence systému střídání politické moci, slabá ekonomika a neustálý vnitřní boj o výsady);
- uznání jeho rovnocenného postavení a poskytování hospodářské pomoci učinit závislou na jeho chování;
- dlouhodobý cíl: studenou válku lze ukončit navozováním změn uvnitř Sovětského svazu;
- tato koncepce se stala základem nového přístupu USA k mezinárodním vztahům známého jako Nixonova či guamská doktrína

Základní prvky:

- výslovné zdůraznění národního zájmu;
- nový přístup k zadržování komunismu;
- podmiňování spolupráce v jedné oblasti dosažením pokroku v jiné oblasti (tzv. politika vázanosti);
- podmiňování dohod opatřeními v oblastech, které se dohody bezprostředně netýkají (junktim);
- využití neshod v komunistickém hnutí – idea sblížení USA s Čínou (tzv. trojúhelníková strategie)

Trojúhelníková strategie

- v systémech založených na neomylných pravdách může existovat jen jedna autoritativní interpretace;
- každý pokus rivala prohlásit se za reprezentanta pravověrného názoru znamená smrtelnou výzvu;
- spor Moskvy a Pekingu spočíval v tom, kdo má právo určovat pravidla, jenž budou ovlivňovat politickou orientaci komunistických stran;

- řešení jen v případě, že se jeden z nich dobrovolně podřídí druhému, což bylo nemožné, protože spor však přesahoval ideologické otázky a měl charakter dlouhodobého geopolitického konfliktu;

Stanovisko čínských vůdců:

- hrozba útoku ze strany Sovětského svazu (střet na řece Ussuri);
- uplatnění Brežněvovy doktríny „omezené suverenity“ (Československo);
- každý kompromis se Sovětským svazem by Čínu jen oslabil;
- minimální cíl: nedovolit jeho spojení s žádnou jinou velkou zemí;
- nejlepší řešení: získat jiný velký stát na čínskou stranu.

Proto:

- začala spojovat svou bezpečnost s mezinárodní izolací Sovětského svazu a s potřebou získat na svou stranu USA;
- premisa: čím horší budou vztahy mezi USA a Sovětským svazem:
 - tím menší možnost vytvoření americko-sovětského kondomia;
 - a tím lepší vyjednávací pozice ve vztahu k oběma velmocím;

Stanovisko USA

- hrozba vzniku spolenectví nejlidnatější země světa s vojenským potenciálem Sovětského svazu;
- nezávislost Číny - nepostradatelná součást globální rovnováhy;
- diplomatické kontakty s Čínou důležitý manévrovací prostor americké diplomacie;

Problém: neexistence diplomatických kontaktů s Čínou a za situace, kdy čínské vedení neustále hovoří o americkém imperialismu;

Průlom ve vztazích mezi Čínou a USA dramaticky měnil dosavadní strukturu mezinárodních vztahů:

- Sovětský svaz musel čelit výzvám na dvou frontách;
- tím se vytvořily podmínky pro zmírnění napětí mezi Sovětským svazem a USA.

Zásady:

- Čínu bude nutit ke spolupráci s USA její vlastní zájem tak dlouho, dokud bude mít větší obavy ze Sovětského svazu než z USA;
- postavení Číny proti Sovětskému svazu je politika, která slouží nejen jejím vlastním, ale i americkým zájmům;
- americká vyjednávací pozice bude nejsilnější tehdy, budou-li USA blíže oběma zemím, než ony mají navzájem

Nixonova politika na Středním východě

- klíč k mírovému řešení mají USA a nikoli Sovětský svaz, který se v průběhu 60. let stal hlavním dodavatelem zbraní Sýrii a Egyptu;
- existující pat v řešení krize má své příčiny:
 - Izrael je příliš silný, než aby ho mohly porazit všechny arabské státy dohromady;
 - USA nikdy nepřipustí přímou sovětskou vojenskou intervenci

Navrhovaný postup:

- blokovat jakékoli vojenské řešení za podpory Sovětského svazu;
- do mírového procesu vstoupit až poté, co zklamání z patové situace donutí arabské vůdce distancovat se od Sovětského svazu a přiklonit se k USA.

Tyto podmínky nastaly po válce v roce 1973, když potvrdil, že k obnovení původního stavu a k dosažení pokroku na cestě k míru je zapotřebí americké podpory

Přesněji řečeno: americký tlak na Izrael

„Druhá“ studená válka

- následovala po uvolnění napětí, které se umrtvilo v závěru 70. let a úplně skončilo sovětskou okupací Afganistanu v prosinci 1979;
- nový americký prezident Jimmy Carter (místo H. Kissingera nastoupil Z. Brzezinski) za pilíř své zahraniční politiky vyhlásil:
 - respektování lidských práv na celé planetě;
 - došlo k intenzifikaci konfrontace Východ – Západ;
 - na Západě vítězila orientace na růst zbrojení včetně rozmístění nových raket středního doletu v Evropě;
 - v USA prezident Reagan vyhlásil koncepci Strategické obranné iniciativy;
 - USA zvýšily podporu protikomunistickým partyzánským hnutím v Kambodži, Afganistanu, Angole a Nikaragui;
 - Sovětský svaz nastoupil cestu dosažení převahy v jaderných nosičích, budování námořní síly s celosvětovou působností (včetně programu výstavby jaderných ponorek);

Konec studené války

- je spojený s politikou R. Reagana ((1980 – 1988) a M. Gorbačova (1985 – 1993);

Strategie R. Reagana se opírala o čtyři základní hypotézy:

- pokroku při jednáních o omezení strategických jaderných zbraní může být dosaženo jen za předpokladu, že Sověti ustoupí od své agresivní expanzionistické politiky -do té doby nemá jednání o jaderném odzbrojení velkou cenu;
- Sovětský svaz je zcela abnormální stát, který nemá podporu vlastního obyvatelstva, a proto může být velmi zranitelný vnitřně díky nespokojenosti lidu;
- Spojené státy jsou ve srovnání se Sovětským svazem zcela výjimečnou zemí, která se stala „strážcem svobody“ ve světě;
- ekonomicky neefektivní, technicky i politicky zaostalý Sovětský svaz nemůže dlouhodobě obstát v soutěži se Spojenými státy. Tato slabost by se měla projevit především v oblasti závodů ve zbrojení.

„Nové politické myšlení“ M. Gorgačova

- představuje zásadní změnu sovětské zahraniční politiky jeho nástupem v roce 1985:
- postupně opouštěl koncepci třídní podstaty zahraniční politiky státu;
- hlavní zásada: všelidské zájmy jsou nadřazené zájmům třídním;

- převzal iniciativu a dokázal přesvědčit americkou a ostatní západní vlády, aby mu důvěřovaly;
- vztahy mezi Sovětským svazem, USA a západní Evropou dosáhly nového, kooperativního postavení;
- na summitech v Reykjavíku (1986) a především ve Washingtonu (1987) bylo dosaženo dohody o likvidaci raket středního doletu – jednoho z nejspornějších problémů mezi oběma bloky a i v rámci západního spojení;
- Sovětský přijal politickou autonomii zemí východní a střední Evropy;
- souhlasil se sjednocením Německa a jeho začleněním do NATO a Evropského společenství;

V roce 1990 za výsledky své zahraniční diplomacie získal Nobelovu cenu

Výsledky studené války

- odstranila nebo zastínila kromě jednoho všechny spory, které tvořily svět před druhou světovou válkou;
- zmrazila mezinárodní situace a stabilizovala tak v podstatě po druhé světové válce nově vzniklé, nepevné a provizorní uspořádání v Evropě;
- představovala jednoznačný spojující prvek Západu, protože jak USA tak i západní Evropa potřebovaly spojení;
- mimo Evropu však neznamenal mír;
- zaplnila svět úžasným množstvím zbraní;
- zůstal po ní svět v rozkladu a částečném kolapsu, protože nebylo nic, co by jej nahradilo. Idea, že starý bipolární pořádek bude nahrazen „novým světovým pořádkem“ založeným na jedné supervelmoci, se ukázala být nerealistickou;
- nebylo návratu ke světu před studenou válkou, protože se toho změnilo příliš mnoho a příliš mnoho toho zmizelo

Kontrolní otázky

1. V čem spočíval základní rozdíl v přístupu H. Kissingera od předchozí americké zahraniční politiky.
2. Základní prvky Nixonovy zahraničněpolitické doktríny.
3. Trojúhelníková strategie – její základní idea a dopad na dosavadní model mezinárodních vztahů.
4. Cíle americké a čínské strany v politice vzájemného sbližování v 70. letech.
5. Úloha R. Reagana a M. Gorbačova na ukončení studené války.